

ДАВЛАТ ХИЗМАТЛАРИ ТЎҒРИСИДАГИ ҚАРАШЛАР ЭВОЛЮЦИЯСИНИНГ НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ

Маликов Бехзоджон Қуролович

Тошкент давлат транспорт университети

“Ўалқаро оммавий ҳуқуқ” кафедраси катта ўқитувчиси

behzod.malikov.1983@mail.ru

АННОТАЦИЯ

Мазкур мақолада давлат хизматлари тўғрисидаги қараишлар эволюциясининг назарий асослари ёртилган. Шу билан бирга, давлат хизматларидан фойдаланиш ҳолатлари ва қонунлар таҳлил қилинган. Шунингдек давлат хизматлари тўғрисидаги олимларнинг илмий назарий қараишлари ёртилган. Давлатнинг фаолият кўрсатиши, давлат аппарати ва давлат хизматининг ҳолати. Бундан ташқари, давлат хизматлари тўғрисидаги қараишлар эволюциясининг назарий асослари бўйича таклифлар берилган.

Калит сўзлар: давлат хизматлари, давлатнинг вазифалари, Давлатнинг фаолият кўрсатиши, давлат хизматчилари корпуси, боиқаруви органлари.

АННОТАЦИЯ

В этой статье исследуются теоретические основы эволюции взглядов на государственные услуги. Однако анализируются случаи использования госуслуг и законов. Подразумеваются и научно-теоретические взгляды ученых на общественные услуги. Функционирование государства, состояние государственного аппарата и государственной службы. Кроме того, делаются предложения относительно теоретических основ эволюции взглядов на общественные услуги.

Ключевые слова: государственные услуги, функции государства, функционирование государства, корпус государственных служащих, органы управления.

ABSTRACT

This article explores the theoretical foundations of the evolution of views on public services. However, cases of use of public services and laws were analyzed. The scientific theoretical views of scientists on public services are also eroded. The functioning of the state, the state of the state apparatus and the state service. In addition, suggestions are made on the theoretical foundations of the evolution of views on public services.

Keywords: public services, functions of the state, functioning of the state, corps of civil servants, governing bodies.

КИРИШ

Ўзбекистон Республикасининг Давлат мустақиллигига эришиши билан суверен ҳуқуқий демократик давлатни шакллантириш ва ривожлантиришга қаратилган давлат хизматини ташкил этиш эҳтиёжи юзага келди. Бундай шароитда биринчи галдаги вазифа, албатта, юқори малакали кадрларни тайёрлаш, давлат хизматини замонавий билим ва малакаларга эга бўлган кадрлар билан таъминлаш ҳисобланади. Мамлакатимизда сўнгги йилларда аҳолига давлат хизматлари кўрсатиш тизими изчил ва тизимли ислоҳ қилинмоқда ҳамда такомиллаштирилмоқда. Ҳар бир туманда (шаҳарда) Давлат хизматлари марказлари ташкил этилди ва 2019 йил давомида улар томонидан 13 млн.га яқин хизматлар кўрсатилди [1].

Республикаимизда иқтисодиётни ривожлантириш ва либераллаштириш шароитида иқтисодий ўсиш, макроиқтисодий ва Давлат хизматларини барқарорликка эришиш асосий вазифалардан бири ҳисобланади. Зеро, Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёев: «Ҳаммамиз яхши тушунамиз, ҳар қандай ислоҳот ва ўзгаришни барқарор иқтисодиётсиз амалга ошириб бўлмайди. Биз ўтган йил давомида бу борада кенг кўламли ишларни бошладик. Лекин миллий иқтисодиётимизни мустаҳкамлаш, юртимизни ривожланган давлатлар қаторига олиб чиқиш учун олдимизда ҳали кўплаб вазифалар турибди» [2] деб таъкидладилар. Бу эса, ўз навбатида Давлат хизмат субъектлари фаолиятини ривожлантириш, самарадорлигини оширишни тақозо этади. Бугунги кунда айрим ҳудудларда кўрсатилаётган давлат хизматлари сони 130 тага етди, мижозлар сони эса кунига 300 дан 1,5 минггача одамни ташкил этмоқда. Шу билан бирга, давлат хизматларидан фойдаланиш учун мурожаат этувчи аҳоли ва тадбиркорлик субъектларининг сони доимий равишда ўсиб бориши мазкур соҳани такомиллаштириш бўйича қўшимча чоралар кўрилишини талаб этмоқда.

Аҳолига қулай шарт-шароитлар яратиш ҳамда давлат хизматлари кўрсатиш тизимига замонавий ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш давом эттирилишини таъминлаш мақсадида:

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 12 декабрдаги «Аҳолига давлат хизматлари кўрсатишнинг миллий тизимини тубдан ислоҳ қилиш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПФ-5278-сон Фармонига мувофиқ жисмоний ва юридик шахсларга давлат хизматлари кўрсатиш соҳасида ягона давлат сиёсатини амалга ошириш фармони қабул қилинди. Бу эса мамлакатимизда Давлат хизматларини ўрнини янада оширди [3].

Ўзбекистон Республикасида давлат хизматини ислоҳ этиш қонунларга қатъий риоя этадиган, инсон ва фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликлари устунлигини тан олган ҳолда оммавий (жамият, фуқаро) манфаатларни кўзлаб давлатнинг вазифалари ва функцияларини амалга оширадиган, юқори малакали профессионал давлат хизматчилари корпусини шакллантиришни назарда тутди. Давлат махсус ташкил этилган аппаратсиз мавжуд бўлиши мумкин эмас. Давлат аппарати эса, давлат хизмати тизимига муҳтож бўлади. Шу сабабли давлат аппаратида олиб бориладиган ислоҳотлар, биринчи навбатда, давлат хизматининг тўғри ташкил этилиши ва самарали амалга оширилишини назарда тутди. Давлатнинг фаолият кўрсатиши, давлат аппарати ва давлат хизматининг ҳолати мамлакат аҳолисида унга нисбатан тасаввурларни пайдо қилади. Давлат номидан ҳаракат қилаётган хизматчига қараб давлатга ёки давлат аппаратига баҳо берилади. Шу сабабли, ҳар бир давлатда давлат хизматининг қандай шаклланиши жуда муҳим аҳамиятга эгадир [4].

Давлат ҳокимияти ва бошқаруви органларини юқори малакали кадрлар билан таъминлаш, улар билан доимий ишлаш, малакасини ошириб бориш, самарали давлат хизматчилари захирасини шакллантириш масалалари ҳар қандай давлат олдида турган биринчи галдаги вазифалардан ҳисобланади. Давлат хизматининг тўғри ташкил этилиши давлатда қабул қилинадиган қонун ҳужжатларига ҳам боғлиқдир. Давлат-хизмат муносабатларининг қанчалик ҳуқуқий тартибга солинганлик даражаси унинг ривожланиш тенденцияларини белгилаб беради. Давлатда мавжуд қонунчилик давлат хизматининг мазмуни ҳамда амалдаги ҳолатини кўрсатади. Давлат хизмати тизимида қонун ҳужжатлари қанчалик мукамал ишлаб чиқилганлиги ва уни амалга ошириш механизмнинг тўғри йўлга қўйилганлиги муҳим аҳамият касб этади.

МАВЗУГА ОИД АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ

Ҳуқуқшунос олим Д.Н.Бахрахнинг фикрича: «Инсонларнинг, шунингдек, давлат ва жамиятнинг мақсадга мувофиқ фаолият йўналишларидан бири – бу хизматдир. Бу тушунча турли маъноларда: инсоннинг фаолият тури, ижтимоий-ҳуқуқий институт, давлат органларининг махсус тизими маъносида ишлатилиши мумкин. Хизмат – бошқарувдан, давлат фаолиятини амалга оширишдан, бошқарувни таъминлашдан, аҳолига ижтимоий-маданий хизмат кўрсатишдан иборат» [5]. Хизматчи ўз фаолиятини амалга ошириш жараёнида ўзига хос муносабатларга киришади. Бу муносабатларнинг мазмунини хизмат тури ҳамда хизмат олиб борилаётган ташкилотнинг хусусиятлари белгилаб беради. Хизмат муносабатлари давлат-хизмат муносабатларига ёки жамоат бирлашмаларида ва бошқа нодавлат, хусусий, тижорат ташкилотларида амалга

ошириладиган хизмат муносабатларига бўлиниши мумкин. Хизматчиларнинг қандай лавозим эгаллаши ва қайси ташкилотда ўз мажбурият ва вазифаларини бажаришига қараб, уларни қуйидагиларга бўлиш мумкин.

Ҳуқуқшунос олим Ю.М.Козлов, барча хизматлар ичида давлат хизматининг тутган ўрнига тўхталиб, уни давлат органларида амалга ошириладиган ҳамда ишчиларининг меҳнатидан мазмуни ва шакли жиҳатидан фарқ қиладиган ҳар қандай фаолият сифатида таърифлайди [6]. Давлат хизматида бундай ёндашиш меҳнат фаолиятининг икки шаклига асосланади:

биринчидан, бевосита моддий бойликларни, товарларни яратиш (ишларни бажариш);

иккинчидан, бошқарувни, раҳбарликни, контрол ва назоратни амалга ошириш .

«Давлат ва маҳаллий органларида амалга ошириладиган хизмат, – Ю.Н.Стариловнинг фикрича, – бу оммавий хизмат бўлиб, оммавий ҳокимият органларида амалга оширилади. Давлат хизмати – давлат корхоналари, муассасалари, ташкилотлари ва бирлашмаларида амалга ошириладиган хизматдир [7]. Хусусий ташкилотларнинг, корхоналарнинг, банклар ва бошқа корхона ва ташкилотларнинг хизматчиларини, фақатгина ижтимоий нуқтаи назардан, хизмат муносабатлари тизимига киритиш мумкин. Охириги вақтларда кўпгина ривожланган давлатларда халқ депутатлари томонидан олиб борилаётган хизмат профессионал иш сифатида намоён бўлмоқда. Лекин депутатлар давлат хизматчилари ҳисобланмайдилар. Давлатда олий мансабларни эгаллаб турган шахслар ҳам (Президент, вакиллик ва ижро ҳокимияти органларининг раҳбарлари, вазирлар ва ҳ.к.лар) давлат хизматида эмас. Улар оммавий-ҳуқуқий хизмат мақомига эга ҳамда ўз вазифаларини маълум бир даврда амалга оширишлари мумкин.» В.М.Манохин томонидан давлат хизматида берилган тушунчани кўпгина юридик адабиётларда учратиш мумкин. Жумладан, унинг фикрича, давлат хизмати – бу давлат органларини ва бошқа ташкилотларини ташкил этиш ва ҳуқуқий тартибга солиш бўйича давлат фаолиятининг бир бўлаги ҳисобланади, далаат органлари ва ташкилотларининг фаолияти эса давлат олдида турган вазифа ва функцияларни амалга оширишга қаратилади [8].

Б.М.Лазарев эса, юқоридаги таърифга нисбатан ўзининг қуйидаги фикрларини билдиради: биринчидан, мазкур таърифда давлат хизмати давлат хизматчиси атамаси билан белгиланган; иккинчидан, давлат хизматчилари нафақат давлат функцияларини, балки бошқа фаолият турини ҳам амалга оширадилар; учинчидан, давлат хизмати ҳамда уни ташкил этиш ва тартибга

солишга қаратилган фаолият умумлаштирилган [9]. Давлат хизмати – бу давлатга хизмат қилиш, яъни унинг талаби билан маълум бир пул мукофоти эвазига давлат органида давлат олдида турган вазифа ва функцияларни амалга ошириш бўйича бўладиган фаолиятидир.

Юридик адабиётларда давлат хизмати тушунчасининг кенг ва тор доирада кўриб чиқилганлигини ҳам кўриш мумкин. Масалан, А.П.Алехин ва Ю.М.Козлов давлат хизмати тушунчасига тўхталиб, кенг маънода давлат хизматининг давлат хизматчилари томонидан давлат органлари, муассасалари ва корхоналарида, тор маънода эса, фақатгина давлат органларида амалга оширилишини кўрсатиб ўтадилар [10].

ТАДҚИҚОТ МЕТОДОЛОГИЯСИ

Тадқиқот ишида гуруҳлаш, таққослаш, анализ, синтез, индукция, дедукция, горизонтал, вертикал ва омили таҳлил усуллари қўлланилган. Хусусан, таққослаш усули давлат хизматларини таҳлил қилишнинг энг асосий усули бўлиб, ундан молиявий натижалар таҳлилида ҳам фойдаланилади. Бундан ташқари, давлат хизматлари ҳолати таҳлили олимларнинг илмий юндошувлари орқали таҳлил қилинган.

ТАҲЛИЛ ВА НАТИЖАЛАР

Ҳуқуқшунос олим Д.Н.Бахрахнинг фикрича Хизматчиларнинг қандай лавозим эгаллаши ва қайси ташкилотда ўз мажбурият ва вазифаларини бажаришига қараб, уларни қуйидагиларга бўлиш мумкин [11]:

- давлат органларининг хизматчилари; у маҳаллий органларининг хизматчилари;
- давлат корхоналари, муассасалари, ташкилотлари ва бирлашмаларининг хизматчилари; у нодавлат ташкилотларнинг хизматчилари;
- жамоат бирлашмаларининг хизматчилари ва ҳ.к.лар.

Юридик адабиётларнинг таҳлили, давлат хизмати тушунчасига бир неча маъноларда ёндашишни тақазо этади:

биринчидан, ижтимоий маънода. *Давлат хизмати ижтимоий категория бўлиб, давлат ташкилотидида маълум бир лавозимни эгаллаб турган шахс томонидан давлатнинг кўрсатмасига кўра ижтимоий фойдали фаолиятни амалга ошириш; иккинчидан*, сиёсий маънода. *Давлат хизмати давлат сиёсатини амалга оширишга қаратилган фаолият бўлиб, давлатнинг мақсад ва вазифаларига барча мавжуд сиёсий куч орқали эришади, жамиятдаги мувозанатни таъминлайди; учинчидан*, ҳуқуқий маънода – *давлат-хизмат муносабатларини ҳуқуқий ўрнатиш бўлиб, бу орали мансаб мажбуриятлари,*

хизматчиларнинг ваколатлари, давлат органларининг компетенцияси бажарилиши таъминланади.

Давлат хизмати мураккаб ижтимоий-ҳуқуқий институтлардан бири бўлиб, уни ўрганиш давлат хизматининг ижтимоий ва ҳуқуқий асосларини таҳлил қилишни талаб қилади. Бу институт давлат-хизмат муносабатларини тартибга солувчи нормалар йиғиндисидан иборат бўлиб, у орқали хизматчиларнинг ҳуқуқлари, мажбуриятлари, уларга белгиланадиган чекловлар, жавобгарлик ҳамда давлат хизматини ўташ, хизмат муносабатларининг юзага келиши ва бекор бўлиши тартибга солинади; тўртинчидан, ташкилий маънода. Давлат хизмати давлат аппаратининг ташкилий-функционал элементлари билан алоқада балади. У қуйидаги элементлардан ташкил топган тизим сифатида намоён бўлади:

- давлат аппарати фаолиятининг ташкилий ва процессуал асосларини ташкил этиши;

- лавозимларнинг тузилиши ва ҳуқуқий кўриниши; ходимларни аниқлаш, баҳолаш.

Давлат хизмати давлатни, давлат ҳокимиятини мустаҳкамлайди ва фуқаролик жамиятининг бир меъёردа фаолият юритишини таъминлайди.

Россия Федерациясининг 1995 йил 5 июлда қабул қилинган «Россия Федерациясида давлат хизматининг асослари тўғрисида»ги Қонунининг 2-моддасида давлат хизмати – давлат органлари ваколатларини таъминлаш бўйича олиб бориладиган профессионал фаолият сифатида таърифланган. Ушбу таърифдан келиб чиққан ҳолда, давлат хизматининг қуйидаги хусусиятларини кўрсатиб ўтиш мумкин [12]:

- давлат хизмати профессионал фаолият, яъни давлат хизматчисининг давлат олдида турган вазифа ва функцияларни амалга оширишга қаратилган фаолиятидир;

- мазкур фаолиятни олиб бориш жараёнида давлат органларининг ваколатлари амалга оширилади;

- бу фаолият давлат органларининг фаолият юритишини таъминлашга қаратилган;

- бундай фаолият мансаб мажбуриятларининг ижро этилишини таъминлайди.

Шу ўринда айтиб ўтиш лозимки, мансаб мажбуриятлари давлат хизматига эмас, балки давлат хизматчисига тегишли бўлади. Бу ерда давлат хизмати тушунчасининг ўзига хос жиҳатини кўриш мумкин. Россия Федерациясининг 1995 йил 5 июлда қабул қилинган «Россия Федерациясида давлат хизматининг

асослари тўғрисида»ги Қонуни Давлат хизмати тизимини давлат фуқаролик хизмати, ҳарбий хизмат ва ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларида амалга ошириладиган хизмат ташкил этади. Беларусь Республикасининг 2003 йил 14 июнда қабул қилинган «Беларусь Республикасида давлат хизмати тўғрисида»ги Қонуннинг 2-моддасига биноан, давлат хизмати деганда давлат мансабини эгаллаб турган ҳолда давлат-ҳокимият ваколатларини бевосита амалга оширишга ва (ёки) давлат органлари функциялари бажарилишини таъминлашга қаратилган профессионал фаолият тушунилади [13].

Қозоғистон Республикасининг 1999 йил 23 июлда қабул қилинган «Давлат хизмати тўғрисида»ги Қонунининг 1-моддасида давлат хизмати – давлат ҳокимиятининг вазифалари ва функцияларини амалга оширишга қаратилган мансаб ваколатларини бажариш бўйича давлат органларидаги давлат хизматчиларининг фаолиятidir. Қирғизистон Республикасининг 2004 йил 11 августда қабул қилинган “Давлат хизмати тўғрисида”ги Қонунига биноан, давлат хизмати – давлат хизматчиларининг давлат органларида профессионал асосда амалга ошириладиган ҳамда Конституция ва бошқа норматив ҳужжатлар билан белгилаб берилган ҳокимият вазифалари, функциялари ва ваколатларини бажаришга қаратилган фаолиятidir [14]. Юқоридаги қонун ҳужжатлари мазмунидан келиб чиқадиган бўлсак, айрим давлатларнинг қонунчилиги давлат хизматини айнан давлат органида маълум бир мансабни эгаллаб турган шахс томонидан давлат (давлат органлари) вазифа ва функцияларини амалга оширишга қаратилган профессионал фаолият сифатида белгилаб беради. Юридик адабиётларда давлат хизмати мазмун-моҳиятини очиқ беришга қаратилган бир неча ўзига хос хусусиятлар ҳам назарда тутилган. Жумладан, Ю.А.Дмитриев фикрича, давлат хизмати қуйидаги ўзига хос хусусиятларга қараб бошқа меҳнат фаолиятидан ажралиб туради [15]:

1) давлат хизматининг профессионал фаолият эканлиги. *Давлат хизмати давлат хизматчисининг асосий фаолият йўналиши ҳисобланади. Давлат хизматини ўриндошлик асосида амалга оширишга йўл қўйилмайди. Давлат хизматчилари қонун ҳужжатлари билан назарда тутилган тартибда бошқа ҳақ тўланадиган меҳнат фаолияти билан шугулланишлари мумкин. Давлат хизматчилари томонидан амалга ошириладиган бошқа меҳнат фаолиятининг чекланиши давлат хизмат мажбуриятларини юқори даражада амалга оширилишини таъминлайди;*

2) компетентлик. *Давлат хизматчилари эгаллаб турган лавозими (мансабига), давлат хизмат мажбуриятларини амалга оширишда билими, иш тажрибаси ва савияси нуқтаи назаридан мос бўлиши керак;*

3) давлат хизматининг олдиндан аниқ белгиланган давлат хизмати лавозим (мансаб) лари доирасида амалга оширилиши. *Давлат хизматчиси деган мақом айнан шахснинг давлат хизматидаги аниқ бир лавозим (мансаб)ни эгаллаганидан сўнг юзага келади. Давлат хизмати лавозим (мансаб)лари давлат томонидан норматив ҳужжатларда (давлат хизмати лавозимлари реестрида) аниқ кўрсатиб қўйилади. Айнан ман шу лавозим (мансаб)ларни эгаллаш натижасида давлат-хизмат муносабатлари юзага келади. Айрим ҳолларда, давлат, аввал давлат хизматчиси мақомига эга бўлган ва ҳозирги кунда давлат хизмати лавозими (мансабини) эгалламаган шахсларга давлат хизматчиси мақомини сақлаб қолишга имконият бериши мумкин (масалан, давлат хизматчилари захираси). Лекин давлат хизматига киришда, албатта, давлат хизмати лавозими (мансаби)га тайинланган бўлиши керак;*

4) давлат хизматининг давлат органларида амалга оширилиши. *Умумий қоидага кўра, давлат хизмати – бу давлат лавозими (мансаби)ни эгаллаб турган ҳолда давлат органларининг вазифалари ва функцияларини амалга оширишга қаратилган касбий фаолиятдир. Давлат лавозими (мансаби) давлат органларида жорий этилади. Айрим ҳолларда давлат хизмати муносабатлари давлат органларидан ташқари бўлган давлат ташкилотларида ҳам (масалан, давлат унитар корхонаси, давлат муассасасида) намоён бўлиши мумкин. Бундан ташқари, давлат органларида фаолият кўрсатувчи барча фуқаролар ҳам давлат хизматчиси ҳисобланмайди. Ходимларнинг айримлари билан меҳнат шартномаси тузилади ва уларга нисбатан давлат хизматчиси мақоми татбиқ этилмайди;* 5) давлат хизматига ҳақ тўлаш давлат бюджети ҳисобидан амалга оширилиши. *Давлат аппарати харажатларини қоплаш, давлат хизматчилари меҳнатига ҳақ тўлаш давлат бюджети тўғрисидаги қонунларда назарда тутилади.*

Юридик адабиётларда давлат хизматининг ижтимоий фойдали меҳнат фаолияти сифатидаги тушунчасидан ташқари, ҳуқуқий институт сифатидаги тушунчалари ҳам ёритиб берилган. Баъзи адабиётларда давлат хизматининг мустақил ҳуқуқ соҳаси сифатидаги тушунчасини ҳам учратиш мумкин. Масалан, Ю.Н.Старилов, давлат хизмати соҳасида юзага келадиган муносабатларни тартибга солувчи ҳуқуқий нормалар “Хизмат ҳуқуқи” доирасида бирлашганлигини кўрсатади [15]. Унинг фикрича, хизмат ҳуқуқи мустақил соҳа бўлиб, ўзининг предметида (давлат хизмати жараёнидаги ижтимоий муносабатлар доирасига) ва тартибга солиш усулига (давлат-ҳокимият кўрсатмасига) эга. Давлат хизмати ҳуқуқий институтининг мазмунини давлатда ўрнатилган қонун ҳужжатлари белгилаб беради. Агарда,

давлат хизматига тааллуқли қоидалар турли қонун ҳужжатларида жойлашган бўлса, уни комплекс институт сифатида; давлат хизмати соҳасидаги аксарият нормалар маъмурий қонунчиликда ўз ифодасини топган бўлса, маъмурий-ҳуқуқий институт сифатида; агарда, давлат хизматига тааллуқли қоидалар ягона қонун ҳужжати доирасида тизимлаштирилган бўлса, мустақил соҳа сифатида кўрсатиб ўтиш мумкин.

ХУЛОСА ВА ТАКЛИФЛАР

Хулоса ўрнида, Давлат хизматида профессионализм нафақат бир фаолият доирасида ҳаракат қилишни, балки мазкур соҳада тегишли билим ва малакаларни ҳам талаб этади. Одатда, давлат хизматида бўлиш ёки давлат хизматида маълум бир мансабни эгаллаш учун олий ёки ўрта махсус таълимга, маълум бир фаолият соҳасида тегишли иш тажрибасига (стажга) эга бўлиш талаб этилади. Бундан ташқари, профессионализм тушунчаси давлат хизмати муносабатларининг узлуксизлигини, яъни давлат-ҳокимият ваколатларининг доимий равишда таъминланишини ҳам англатади.

Давлат хизмати тушунчасини функционал маънода ҳам олиб қараш мумкин. Функционал маънода давлат хизмати давлат фаолиятининг, давлат органлари аппаратининг, маъмурий-бошқарув тузилмалари фаолиятининг алоҳида тури ҳисобланади. Бизнинг фикримизча, Давлат хизматчиларининг фаолияти турли кўринишларда намоён бўлиши мумкин.

- фармойиш бериш, тартибга солиш характеридаги ваколатларни амалга ошириш;
- бошқарув тизимида ҳуқуқнинг турли субъектларига нисбатан ҳуқуқий-ҳокимият кўрсатмаларини амалга ошириш;
- юрисдикциявий ҳаракатларни амалга оширадилар, яъни юридик ва жисмоний шахслар ҳамда бошқа субъектларига нисбатан давлат мажбурлов чораларини қўллаш;
- ташкилий ҳаракатларни ва моддий-техник операцияларни амалга ошириш;
- фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларини муҳофаза қилишга қаратилган ҳаракатларни амалга ошириш.

REFERENCES

1. Маликов, Б. Қ. (2021). ЎЗБЕКИСТОНДА ДАВЛАТ ХИЗМАТИНИ ТАРТИБГА СОЛИШДАГИ МУАММОЛАР. *Academic research in educational sciences*, 2(2), 1160-1164.

2. Маликов, Б. Қ. (2021). ШАРҚ МУТАФАККИРЛАРИНИНГ ДАВЛАТ ХИЗМАТЛАРИГА ДОИР СИЁСИЙ ҚАРАШЛАРИ. *Scientific progress*, 1(4), 207-212.
3. Маликов, Б. Қ., & Икромов, Д. Р. Ў. (2022). ШАРҚ ТАЪЛИМОТИДА ҚОНУН УСТУВОРЛИГИ ҒОЯЛАРИ. *Academic research in educational sciences*, 3(TSTU Conference 2), 483-487.
4. Маликов, Б. Қ. (2021). ЁШЛАРНИ САЛБИЙ МАФКУРАВИЙ ТАХДИДЛАРДАН ХДМОЯ КИЛИШ-ДАЁТИЙ ЗАРУРИЯТ YANGI O'ZBEKISTONDA ILM-FAN VA TALIM ILMIY-METODIK JURNALI. *ISSUE*, 1(1), 202-206.
5. Маликов, Б. Қ., & Абдураимов, О. К. Ў. (2022). ХУҚУҚИЙ БАРКАМОЛЛИК ВА МАЪНАВИЯТ. *Academic research in educational sciences*, 3(TSTU Conference 2), 449-453.
6. Маликов, Б. Қ., & Дехқонбоев, Ш. Б. Ў. (2022). ХУҚУҚИЙ МАДАНИЯТ ХУҚУҚИЙ ДЕМОКРАТИК ДАВЛАТ БАРПО ЭТИШНИНГ МУҲИМ ОМИЛИ. *Academic research in educational sciences*, 3(TSTU Conference 2), 462-466.
7. Маликов, Б. Қ., & Эшқурбонов, А. И. Ў. (2022). АДОЛАТЛИ ЖАМИЯТДА ОДИЛ СУД СИФАТИ. *Academic research in educational sciences*, 3(TSTU Conference 2), 467-472.
8. Маликов, Б. Қ., & Хамроқулов, Б. К. Ў. (2022). ЎЗБЕКИСТОН КОНСТИТУЦИЯСИДА ИНСОН ВА ТАБИАТ ҚАДРИ. *Academic research in educational sciences*, 3(TSTU Conference 2), 473-478.
9. Маликов, Б. Қ., & Хамроқулов, С. К. Ў. (2022). ИСЛОМ КАРИМОВ АСАРЛАРИДА КОНСТИТУЦИЯ ВА ҚОНУН УСТУВОРЛИГИ ҒОЯЛАРИ. *Academic research in educational sciences*, 3(TSTU Conference 2), 479-482.
10. Маликов, Б. Қ., & Болиева, Н. Қ. Қ. (2022). ХУҚУҚИЙ НИГИЛИЗМНИНГ ИЖТИМОИЙ ХАВФИ. *Academic research in educational sciences*, 3(TSTU Conference 2), 458-461.
11. Маликов, Б. Қ., & Бўриев, З. Б. Ў. (2022). ЖАМИЯТ ТАРАҚҚИЁТИДА ХУҚУҚИЙ ОНГНИНГ АҲАМИЯТИ. *Academic research in educational sciences*, 3(TSTU Conference 2), 454-457.
12. Qurolovich, M. B. (2023). ALISHER NAVOIYNING VATAN VA DAVLAT XIZMATCHISI SIFATIDAGI SIYOSIY QARASHLARI. *PEDAGOGS jurnali*, 27(1), 78-81.

13. Qurolovich, M. B. (2023). YOSHLARNING SIYOSIY FAOLLIGINI RIVOJLANTIRISHNING O'ZIGA XOS HUSUSIYATLARI. *PEDAGOGS* jurnali, 27(1), 73-77.
14. Ikrom Boboqulovich Mirzaev GLOBALLASHUV DAVRIDAGI "SOXTA DINIY DUNYOQARASH" // *Pedagogik fanlarda akademik tadqiqotlar*. 2022. №6. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/globalashuv-davridagi-sohta-diniy-dunyo-arash> (Kirish sanasi: 18.01.2023).
15. Merzayev, I., & Hasanov, M. (2022). SHAXSNI SHAKILLANTIRISHDA "OILA" VA "JAMIYATNING" AXAMIYATI. *World scientific research journal*, 4(2), 96-101.
16. Ramatov, J., Umarova, R., Baratov, R., Khasanov, M., Sultonov, S., & Kushakov, F. (2022). MODERN REQUIREMENTS FOR THE SPIRITUAL IMAGE OF YOUNG PEOPLE AND ITS MANIFESTATION IN PRACTICE. *Academic research in educational sciences*, 3(10), 582-586.
17. Ramatov, J.S., & Khasanov, M.N. (2022). SOCIAL ASPECTS OF PROFESSIONAL QUALITY IMPROVEMENT (ON THE EXAMPLE OF THE RAILWAY SECTOR). *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (6), 969-976.
18. Жўрабоев, Н. Ю., Кушаков, Ф. А., Султанов, С. Ҳ., & Хасанов, М. Н. (2022). КОНФУЦИЙЛИК ХУСУСИЯТЛАРИДАН ХИТОЙ ФАЛСАФАСИНИНГ КЕНГАЙИШИ. *World scientific research journal*, 9(2), 37-42.
19. Ruzigul, U., Nasirjan, J., Dilmurodkhakim, A., Mirshod, H., & Urozboy, E. (2020). Rationale and history of human reflections in the muslim philosophy. *International Journal of Advanced Science and Technology*, 29(5), 1453-1458.